

<https://ssoss.ui.ac.ir/?lang=en>

Strategic Research on Social Problems

E-ISSN: 3041-8623

Vol. 15(3), 61-80

Received: 25.11.2025 Accepted: 15.02.2025

Research Paper

Examining the Relationship between Presence in Cyberspace and Family Performance Using a Meta-Analysis Method

Zahra Moharebi

Ph.D. student, Department of Social Sciences, Faculty of Social Sciences, Islamic Azad University, Dahaghan Branch, Isfahan, Iran
zmoharebi100@gmail.com

Seyed Ali Hashemianfar*

Associate professor, Department of Social Sciences, Faculty of Literature, University of Isfahan, Isfahan, Iran
j.hashemiana@Ltr.ui.ac.ir

Seyed Naser Hejazi

Assistant professor, Department of Social Sciences, Faculty of Social Sciences, Islamic Azad University, Dehaghan Branch, Isfahan, Iran
hejzinaser@yahoo.com

Introduction

The growth of new technologies, along with the increased use of the Internet and social networks, has significantly impacted family interactions within cyberspace. While these advancements have facilitated relationships by enhancing communication across geographical distances, excessive or imbalanced use of this virtual space has led to a decline in the quality of family interactions and reduced time spent together. Specifically, excessive engagement in cyberspace can diminish face-to-face interactions, lower marital satisfaction, and increase family conflicts. Research highlights that the effects of cyberspace on families are both positive and negative. Some studies reveal benefits, such as enhanced knowledge, greater social interactions, reduced physical distance between couples, and improved communication skills. In contrast, other research points to decreased communication quality, threats to intimacy, and heightened family conflict. Given these mixed findings, it is crucial to conduct an in-depth examination of how the amount and type of cyberspace usage relate to family functioning. Meta-analysis as a comprehensive method can integrate and assess the results of various studies, providing insights into the true effects of cyberspace use on key indicators of family functioning.

Materials & Methods

This research employed a meta-analysis method aimed at investigating the relationship between cyberspace presence and its impact on family functioning. For data analysis, effect sizes (r , Cohen's d) were calculated and combined using the random effects model. Additionally, the average effect estimate and heterogeneity analysis were conducted to identify variations between studies. Subgroup analyses were performed based on the type and amount of cyberspace use. Ultimately, 66 studies focused on the amount of use and 17 studies on the type of use were selected for inclusion.

Discussion of Results & Conclusion

The findings indicated that the combined effect size of the relationship between cyberspace presence—considering the type of usage—and its impact on family functioning was 10%, which was statistically significant at the level of $p < 0.05$. However, this value was considered low according to the correlation effect size table ($r < 0.1$). Additionally, the overall effect size for the impact of cyberspace usage on family functioning was found to be -0.274 . The results further revealed that the amount of cyberspace use had the most substantial effect on reducing marital satisfaction. This suggested that the degree of use was

*Corresponding author

Moharebi, Z., Hashemianfar, A., & Hejazi, N. (2026). Examining the relationship between presence in cyberspace and family performance using a meta-analysis method. *Strategic Research on Social Problems*, 15(3), 61-80. <https://doi.org/10.22108/srsp.2026.146443.2149>

3041-8623/ © University of Isfahan

This is an open access article under the CC BY-NC-ND/4.0/ License (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>).

<https://doi.org/10.22108/srsp.2026.146443.2149>

more influential on couples' relationships than the type of usage. The findings underscored that the impact of cyberspace on family functioning was determined by both the intensity and duration of use, as well as the nature of activities engaged in online. Excessive use, particularly for entertainment purposes, was linked to significant negative effects on family dynamics. It was clear that social networks presented both opportunities and threats; while they could facilitate social support within families, they might also diminish face-to-face interactions. Embracing the presence of social networks appears inevitable. However, with careful planning and mindful usage, these technologies can serve as tools to strengthen family identity and values. A considerable

portion of the reviewed studies highlighted that the psychological consequences of cyberspace usage were crucial for understanding family functioning. The research indicated that increased anxiety, depression, and psychological stress stemming from excessive social media use could undermine family cohesion, intimacy, and overall effectiveness. This pattern was particularly significant in families where one member, especially adolescents, demonstrated high-risk behavior regarding cyberspace usage.

Keywords: Cyberspace, Family Functioning, Use of Cyberspace, Social Networks, Internet.

پژوهش‌های راهبردی مسائل اجتماعی
سال پانزدهم، شماره پیاپی (۵۴)، شماره سوم، ۱۴۰۵، ص ۶۱-۸۰
تاریخ دریافت: ۱۴۰۴/۰۹/۰۴ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۴/۱۱/۲۶

مقاله پژوهشی

بررسی رابطه بین حضور در فضای مجازی و عملکرد خانواده: به شیوه فراتحلیل

زهرا محربی، دانشجوی دکتری گروه علوم اجتماعی، دانشکده علوم اجتماعی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد دهقان، ایران

zmoharebi100@gmail.com

سیدعلی هاشمیان^{fr} *، دانشیار گروه علوم اجتماعی دانشکده ادبیات و علوم انسانی دانشگاه اصفهان، اصفهان، ایران

j.hashemian@ltr.ui.ac.ir

سیدناصر حجازی، استادیار گروه علوم اجتماعی، دانشکده علوم اجتماعی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد دهقان، دهقان، ایران

hejazinaser@yahoo.com

چکیده

امروزه فضای مجازی تأثیر گسترده‌ای بر ابعاد زندگی افراد به‌ویژه عملکرد آنان در خانواده دارد و از آنجایی که خانواده مبنا و بستری است که افراد برای حضور در اجتماع و جامعه نوع عملکردشان را از آن به‌عاریه می‌گیرند، بنابراین در این پژوهش تأثیر میزان و نوع استفاده از فضای مجازی بر عملکرد خانواده به شیوه فراتحلیل بررسی شد؛ بدین منظور از بین پژوهش‌های مرتبط بین سال‌های ۱۳۹۰-۱۴۰۱ تعداد ۸۳ پژوهش انتخاب شد که از نظر روش‌شناختی ملاک‌های لازم برای ورود به فراتحلیل را داشتند و با استفاده از روش مقایسه‌ای (همبستگی) نرم‌افزار CMA-3 تحلیل شدند. یافته‌ها نشان داد که میزان استفاده از فضای مجازی ۰/۲۷۴ و نوع استفاده به میزان ۰/۱ بر عملکرد خانواده تأثیرگذار است که برحسب جدول تفسیری اندازه اثر کوهن میزان استفاده کمتر از متوسط و نوع استفاده به میزان خیلی کم می‌تواند بر عملکرد کلی خانواده اثرگذار باشد. یافته‌ها حاکی از آن بود که میزان استفاده از فضای مجازی بیشترین تأثیر را بر کاهش رضایت زناشویی دارد. این یافته نشان می‌دهد که میزان استفاده از فضای مجازی بیش از هر چیزی بر رابطه زوجین تأثیرگذار است؛ علاوه بر این میزان استفاده بسیار بااهمیت‌تر از نوع استفاده از این فضای مجازی است.

واژه‌های کلیدی: فضای مجازی، عملکرد خانواده، استفاده از فضای مجازی، شبکه‌های اجتماعی، اینترنت.

*نویسنده مسئول

محرربی، زهرا، هاشمیان فر، سید علی و حجازی، ناصر. (۱۴۰۵). بررسی رابطه بین حضور در فضای مجازی و عملکرد خانواده: به شیوه فراتحلیل. پژوهش‌های

راهبردی مسائل اجتماعی. ۱۵ (۳)، ۶۱-۸۰. <https://doi.org/10.22108/srsp.2026.146443.2149>

3041-8623/ © University of Isfahan

This is an open access article under the CC BY-NC-ND/4.0/ License (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>).

<https://doi.org/10.22108/srsp.2026.146443.2149>

مقدمه

خانواده را تعیین کند (فراهانی و عریضی، ۱۳۸۸؛ نیازی و گودرزی، ۱۴۰۲).

مبانی نظری

در عصر حاضر، گسترش سریع فضای مجازی و شبکه‌های اجتماعی به یکی از شاخص‌های بارز زندگی روزمره تبدیل شده است و سبب شده که افراد بخش عمده‌ای از ارتباطات و تعاملات اجتماعی خود را از محیط‌های حقیقی به بستریهای دیجیتال منتقل کنند. گرچه روابط خانوادگی را از طریق افزایش ارتباط در فواصل جغرافیایی تسهیل کرده است، در مقابل استفاده بیش از حد یا نامتعادل از این فضا تضعیف کیفیت تعاملات خانوادگی، کاهش زمان مشترک اعضای خانواده و افزایش تعارضات را نیز منجر شده است. از این نظر تأثیر فضای مجازی بر عملکرد خانواده را می‌توان از چند زاویه بررسی کرد. نخست، نظریه «کاربرد و خشنودی» بیان می‌کند که افراد به‌طور فعالانه از رسانه‌های دیجیتال برای پاسخ به نیازهای ارتباطی و اطلاعاتی خود استفاده می‌کنند. امری که می‌تولند در برخی موارد تعاملات خانوادگی را تقویت کند در مقابل، نظریه «افزایش زمان فناوری» هشدار می‌دهد که استفاده بی‌رویه از رسانه‌های دیجیتال ممکن است زمان تعاملات رودررو را کاهش دهد و به تضعیف کیفیت روابط خانوادگی منجر شود. همچنین نظریه «جایگزینی اجتماعی» بیان می‌کند که استفاده افراطی از رسانه‌های دیجیتال ممکن است به کاهش تعاملات چهره‌به‌چهره و تضعیف روابط خانوادگی منجر شود (Twenge et al., 2018). همچنین رویکردهای تعاملی و بوم‌شناختی تأکید دارد که پیامدهای فضای مجازی بر خانواده وابسته به متغیرهای زمینه‌ای همچون فرهنگ، ساختار خانواده، سبک فرزندپروری و میزان نظارت والدین است (Kardefelt-Winther et al, 2020). این تنوع نظری نشان می‌دهد که تأثیر فضای مجازی بر عملکرد خانواده پدیده‌ای خطی و یک‌بعدی نیست و نیازمند تحلیل‌های جامع و ترکیبی است.

خانواده به‌عنوان بنیادی‌ترین واحد اجتماعی، نقش کلیدی در آموزش، حمایت و ایجاد ثبات روانی اعضای خود دارد و کیفیت عملکرد خانواده تأثیر مستقیمی بر سلامت روان، رضایت زناشویی و روابط بین‌فردی اعضای خانواده دارد (Sarvar et al., 2022). این محیط جایی است که ارزش‌ها، هنجارها و مهارت‌های اجتماعی فرد شکل می‌گیرد و الگوهای رفتاری او در جامعه از این بستر نشئت می‌گیرد (Asmal & Latief, 2023). سلامت روانی، رضایت زناشویی و همبستگی خانوادگی، مستقیماً با عملکرد مثبت خانواده مرتبط است و ضعف در هر یک از این عوامل می‌تواند پیامدهای اجتماعی و فردی گسترده‌ای داشته باشد (Wright et al., 2015).

با رشد فناوری‌های نوین و افزایش استفاده از اینترنت و شبکه‌های اجتماعی، تعاملات درون خانواده تحت تأثیر مستقیم فضای مجازی قرار گرفته‌اند (Zhang et al., 2023)، استفاده بیش از حد از این فضا می‌تواند به کاهش تعاملات رودررو، کاهش رضایت زناشویی و افزایش تعارضات خانوادگی منجر شود (Joshi et al., 2022, Meng et al., 2022). در مقابل، استفاده هدفمند از فضای مجازی می‌تواند فرصت‌هایی برای افزایش آگاهی، دسترسی به حمایت اجتماعی و تقویت ارتباطات خانوادگی فراهم آورد (Miskulin et al, 2022). تحقیقات نشان می‌دهد که اثرات فضای مجازی بر خانواده مثبت و نیز منفی است؛ برخی مطالعات حاکی از افزایش دانش و تعاملات اجتماعی، کاهش فاصله فیزیکی بین زوجین و ارتقای مهارت‌های ارتباطی هستند؛ درحالی‌که برخی دیگر کاهش کیفیت ارتباطات، تهدید صمیمیت و افزایش تعارضات خانوادگی را گزارش کرده‌اند (تاج‌آبادی فراهانی و همکاران، ۱۳۹۸). بنابراین، بررسی دقیق تأثیر میزان و نوع استفاده از فضای مجازی و ارتباط آن با عملکرد خانواده اهمیت علمی و عملی زیادی دارد. فراتحلیل به‌عنوان روشی جامع قادر است نتایج پژوهش‌های مختلف را تجمیع و ارزیابی کرده و اثرات واقعی استفاده از فضای مجازی بر شاخص‌های کلیدی عملکرد

پیشینه پژوهش

مرور پیشینه پژوهشی نشان می‌دهد که مطالعات متعددی در سطح جهانی و منطقه‌ای رابطه بین استفاده از فضای مجازی و عملکرد خانواده را بررسی کرده است؛ اما نتایج آن‌ها غالباً ناهمسان و حتی متناقض بوده است؛ برای مثال، یک مطالعه همبستگی در عربستان سعودی نشان داد که سطوح بالای استفاده از رسانه‌های اجتماعی با عملکرد خانوادگی ضعیف‌تر، به‌ویژه در جمعیت‌های خاص با الگوهای استفاده سنگین از رسانه‌های دیجیتال همراه بوده است (Alwuqaysi et al., 2025). همچنین مطالعه دیگری در نیجریه نشان داد که استفاده از رسانه‌های اجتماعی می‌تواند بر پیوندهای خانوادگی و تعامل رودررو تأثیر منفی گذارد و پیشنهاد کرد محدودیت‌های معقول برای استفاده اعمال شود (Adetomi & Jinjiri, 2024)؛ علاوه بر این، برخی مطالعات نیز که اثرات فضای مجازی را از منظر سلامت روان و انسجام کلی خانواده بررسی کرده‌اند، نشان‌دهنده پیچیدگی و چندبعدی بودن رابطه بین استفاده از فضای مجازی و کارکرد خانواده هستند.

در ایران نیز نتایج پژوهشی در ارتباط با تأثیر فضای مجازی بر خانواده ضد و نقیض است. برخی از پژوهش‌ها آن را مفید دانسته‌اند (تاج‌آبادی فراهانی و همکاران، ۱۳۹۷) و برخی دیگر از پژوهش‌ها تأثیرات منفی آن را گزارش می‌کنند (رئیزی و همکاران، ۱۴۰۰؛ حیدری، ۱۴۰۰). جنادله و رهنما (۱۳۹۷) در فراتحلیل، بازنمایی و تأثیر آسیب‌شناسانه رسانه‌های نوین را بر خانواده بررسی کرده‌اند. یافته‌های آنان نشان می‌دهد که رویکرد آسیب‌شناختی در بیشتر پژوهش‌ها حاکم بوده و رسانه‌های نوین، به‌عنوان رسانه‌هایی آسیب‌زا بازنمایی شده است. همچنین علاوه بر بی‌توجهی به تأثیرات مثبت این رسانه‌ها، پیچیدگی تأثیرات رسانه‌های نوین و همچنین نقش متغیرها و عوامل میانجی و نقش خانواده‌ها در پذیرش یا عدم‌پذیرش این رسانه‌ها و کنترل تأثیرات آنها نادیده گرفته شده است و تصویری منفعلانه از خانواده در مواجهه با این رسانه‌ها ترسیم شده است. نیازی و گودرزی (۱۴۰۲) نیز در

فراتحلیلی تأثیر رسانه‌ای را بر سبک زندگی بررسی کرده‌اند و نتایج آنان نشان داد که مقدار اندازه اثر رسانه بر سبک زندگی ۰/۳۷۵ بوده که حاکی از تأثیر متوسط آن است؛ علاوه بر این، سهرابی و مشایخی (۱۴۰۰) پژوهش‌های صورت گرفته در حوزه بازنمایی زن و خانواده در رسانه را به شیوه فراتحلیل در دو دسته اصلی پژوهش‌های حوزه تبلیغات بازرگانی، پژوهش‌های سریال‌های تلویزیونی و سینمایی تقسیم و در انتها پیشنهادهایی در جهت ایفای نقش رسانه‌ها در تشکیل، تحکیم و تعالی خانواده ارائه کرده‌اند.

دیگر مطالعات نشان می‌دهد که عملکرد خانواده با موفقیت تحصیلی فرزندان، ارتباط مؤثر آنان با افراد دیگر، رضایتمندی از زندگی و غیره مرتبط است (بریمانی و مظفری، ۱۴۰۱؛ Adeniji & Mabekoje, 2019)؛ علاوه بر این، مطالعات نشان می‌دهد که هرچه میزان استفاده از فضای مجازی در خانواده افزایش یابد، تعاملات خانوادگی کمتر می‌شود و سرمایه اجتماعی پیوند خانوادگی کاهش می‌یابد (حاج‌محمدی و حاج‌محمدی، ۱۳۹۷).

وجود نتایج متفاوت و در برخی موارد متناقض در پژوهش‌های انجام‌شده نشان می‌دهد که بررسی تک‌مطالعه‌ای نمی‌تواند تصویر دقیق و کلی از تأثیر فضای مجازی بر عملکرد خانواده ارائه دهد؛ از این رو، بررسی جامع و نظام‌مند با استفاده از روش فراتحلیل ضروری است. فراتحلیل امکان ترکیب یافته‌های پژوهش‌های مختلف و ارائه یک برآورد دقیق از رابطه بین تأثیر حضور در فضای مجازی و تأثیر آن بر عملکرد خانواده را فراهم می‌کند و می‌تواند الگوهای معنادار و شاخص‌های کلیدی اثرگذاری را آشکار سازد (فراهانی و عریضی، ۱۳۸۸)؛ بنابراین، این پژوهش با تحلیل ۸۳ مطالعه منتشرشده بین سال‌های ۱۳۹۰ تا ۱۴۰۱ و طبقه‌بندی آنها براساس نوع و میزان استفاده از فضای مجازی، تلاش دارد تا: میزان اثرگذاری استفاده از فضای مجازی بر شاخص‌های کلیدی عملکرد خانواده (ارتباطات، رضایت زناشویی، همبستگی، خشونت و طلاق) را مشخص کند و ۲. تفاوت

برای محاسبه اندازه اثر (Effect Size) بود. همچنین معیارهای حذف مطالعات شامل مطالعات غیررسمی، گزارشات خبری یا مقالات نظری صرف، عدم ارائه داده‌های آماری تحلیل‌پذیر، و نمونه‌های خارج از جمعیت خانواده/زوجین بود؛

تجزیه و تحلیل داده‌ها: برای تجزیه و تحلیل داده‌ها اندازه اثر (r, Cohen's d) محاسبه و با روش مدل تصادفی^۲ ترکیب شد. همچنین تخمین اثر متوسط و تحلیل ناهمگنی^۳ برای شناسایی تفاوت‌های مطالعات و تحلیل زیرگروه‌ها^۴ براساس نوع استفاده از فضای مجازی و میزان استفاده انجام شد.

در نهایت ۶۶ پژوهش میزان استفاده و ۱۷ پژوهش نوع استفاده برای انجام مراحل بعدی انتخاب شدند. فهرست فراتحلیل شامل عنوان مطالعه، نام پژوهشگر، سال اجرای پژوهش، محل انتشار، تعداد نمونه، آماره، میزان آماره و سطح معناداری بود که برحسب نوع و میزان استفاده فضای مجازی بر عملکرد خانواده بررسی و تکمیل شد و یافته‌های آن در جداول ۲ و ۳ آورده شده است. در ادامه تعداد مقالات منتخب برحسب متغیرهای تأثیرگذار بر عملکرد خانواده برحسب نوع و میزان استفاده از فضای مجازی در جدول ۱ آورده شده است.

تأثیر نوع استفاده (اطلاعاتی، تفریحی و ارتباطی) و میزان استفاده (کم، متوسط و زیاد) بر عملکرد خانواده را ارزیابی کند.

روش‌شناسی پژوهش

این پژوهش به روش فراتحلیل^۱ انجام شد و هدف آن بررسی رابطه بین حضور در فضای مجازی و تأثیر استفاده آن بر عملکرد خانواده بود که براساس مراحل زیر انجام پذیرفت:

جست‌وجوی منابع: شامل مقالات و پایان‌نامه‌های انجام‌شده در جامعه ایران بود؛ بدین منظور پایگاه‌های فارسی و انگلیسی نورمگز، سیولیکا، پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی Scopus، Web of Science، Google Scholar در دوره زمانی ۱۳۹۰-۱۴۰۱ با کلیدواژه‌های «فضای مجازی»، «عملکرد خانواده»، «شبکه‌های اجتماعی»، «تعاملات خانوادگی»، «رضایت زناشویی» و غیره بررسی شد؛

معیارهای ورود مطالعات از قبیل مطالعات کمی یا کیفی با داده‌های قابل تبدیل به اثر اندازه‌گیری، بررسی مستقیم یا غیرمستقیم تأثیر فضای مجازی بر عملکرد خانواده، منتشر شده در مجلات معتبر با نمایه علمی و ارائه داده‌های آماری کافی

جدول ۱- تعداد مقالات منتخب برحسب متغیرهای شناسایی شده مؤثر بر عملکرد خانواده برحسب نوع و میزان استفاده از فضای مجازی

Table 1- Number of selected articles according to identified variables affecting family functioning according to type and amount of cyberspace use

تعداد کل	تعداد (میزان استفاده)	تعداد (نوع استفاده)	زیرمجموعه	مسائل مرتبط با خانواده
۱	۱	-	احساس مثبت به همسر	
۱	-	۱	میزان نزدیکی	صمیمیت
۳	۲	۱	صمیمیت	
۱	۱	-	ابراز محبت	
۴	۲	۲	ادبیات شفاهی	
۳	۲	۱	ارتباط شفاهی	
۲	۲	-	ارتباط همیارانه	ارتباط
۲	۲	-	ارتباط خانوادگی	
۳	۳	-	ارتباط والدین و فرزندان	

³ Heterogeneity, Q-test, I²

⁴ Subgroup Analysis

¹ Meta-Analysis

² Random Effects Model

تعداد کل	تعداد (میزان استفاده)	تعداد (نوع استفاده)	زیرمجموعه	مسائل مرتبط با خانواده
۲	۱	۱	توافق در تربیت	
۳	۱	۲	توافق مالی زوجین	توافق و همبستگی
۲	۲	-	همبستگی زوجین	
۳	۱	۲	تعارض	تعارض
۱	-	۱	وفاداری	
۱	۱	-	تعهد	اعتماد و تعهد
۳	۳	-	اعتماد	
۲	۲	-	حریم/ کانون خانواده	حریم/ کانون خانواده
۲	۲	-	هرم قدرت خانواده	
۴	۴	-	رضایت زناشویی	
۱	۱	-	نارضایتی زناشویی	رضایت/ نارضایتی زناشویی
۱	۱	-	روابط زناشویی	
۱	۱	-	رضایت جنسی	
۱	۱	-	ناسازگاری زناشویی	سازگاری/ ناسازگاری زناشویی
۱	۱	-	سازگاری زناشویی	
۹	۵	۴	طلاق عاطفی	طلاق
۱	۱	-	طلاق	
۱	۱	-	خشونت روانی	
۱	۱	-	خشونت فیزیکی	
۱	۱	-	خشونت ارتباطی	
۱	۱	-	خشونت جنسی	خشونت
۱	۱	-	خشونت اقتصادی	
۳	۱	۲	خشونت زوجین	
۱	۱	-	پرخاصگری اعضا خانواده	
۱	۱	-	خیانت زناشویی	
۱	۱	-	تمایل به روابط خارج از خانواده	تحولات رابطه زناشویی
۱	۱	-	تحولات رابطه زناشویی زوجی	
۱	۱	-	خودشیفتگی زوجین	صفات شخصیتی
۸۳	۶۶	۱۷		تعداد کل

یافته‌های پژوهش

تأثیر آن بر عملکرد خانواده برحسب متغیر وابسته (نوع متغیر و تأثیر آن بر خانواده) در جدول ۲ و ۳ آورده شده است.

در ادامه فهرست فراتحلیل رابطه حضور در فضای مجازی و

جدول ۲- فهرست فراتحلیل تأثیر نوع استفاده از فضای مجازی (اینترنت و شبکه‌های اجتماعی) بر عملکرد خانواده بر حسب متغیر وابسته

Table 2- Checklist for meta-analysis of the impact of the type of use of cyberspace (Internet and social networks) on family functioning in terms of dependent variable

ردیف	نویسنده	سال پژوهش	نمونه	متغیر مستقل	متغیر وابسته	میزان آماره (F)	سطح معنی‌داری
۱	مظفری‌نیا	۱۳۹۶	۳۶۱	فضای مجازی	سبک زندگی برگرفته از میزان وفاداری	-۰/۱۷۴	۰/۰۰۱
۲	حیدری	۱۴۰۰	۳۴۰	حضور با هویت واقعی	میزان نزدیکی	-۰/۱۳۳	۰/۰۱۲
۳	حیدری	۱۴۰۰	۳۴۰	حضور با هویت واقعی	صمیمیت زوجین	۰/۱۵	۰/۰۱۱
۴	عطایی	۱۳۹۴	۳۸۴	کیفیت استفاده (مشارکت و غیره)	کیفیت استفاده (مشارکت و ادبیات شفاهی والدین و فرزندان)	-۰/۳۱۶	۰/۰۰۱
۵	عطایی	۱۳۹۴	۳۸۴	کیفیت استفاده (مشارکت و غیره)	کیفیت استفاده (مشارکت و ادبیات شفاهی همسر)	-۰/۵۷	۰/۰۰۱
۶	حیدری	۱۴۰۰	۳۴۰	میزان مشارکت و فعالیت	کیفیت استفاده (مشارکت و ادبیات شفاهی والدین و فرزندان)	-۰/۵۱۳	۰/۰۰۱
۷	حیدری	۱۴۰۰	۳۴۰	میزان مشارکت و فعالیت	توافق در تربیت فرزند	۰/۲۲	۰/۰۰۱
۸	حیدری	۱۴۰۰	۳۴۰	حضور با هویت واقعی	توافق مالی	۰/۰۹۷	۰/۹۲
۹	حیدری	۱۴۰۰	۳۴۰	حضور با هویت واقعی	حضور با هویت واقعی	۰/۱۵	۰/۰۱۲
۱۰	مظفری‌نیا	۱۳۹۶	۳۶۱	سبک زندگی ناشی از فضای مجازی	سبک زندگی ناشی از فضای مجازی	۰/۱۶۲	۰/۰۰۲
۱۱	بهداری و همکاران	۱۴۰۰	۳۰۰	استفاده به صورت اطلاعاتی	طلاق عاطفی	-۰/۱۱۵	۰/۰۵
۱۲	بهداری و همکاران	۱۴۰۰	۳۰۰	استفاده به صورت ارتباطی	طلاق عاطفی	۰/۰۷۸	۰/۱۸
۱۳	حیدری	۱۴۰۰	۳۰۰	استفاده به صورت سرگرمی	طلاق عاطفی	-۰/۱۳	۰/۰۲۷
۱۴	حیدری	۱۴۰۰	۳۴۰	میزان مشارکت و فعال بودن	میزان مشارکت و فعال بودن	۰/۰۶۵	۰/۳۲
۱۵	حیدری	۱۴۰۰	۳۴۰	حضور با هویت واقعی	تعارض زوجی	۰/۱۲۸	۰/۰۴۲
۱۶	حیدری	۱۴۰۰	۳۴۰	حضور با هویت واقعی	خشونت زوجی	-۰/۱۸	۰/۰۰۳
۱۷	حیدری	۱۴۰۰	۳۴۰	میزان مشارکت و فعال بودن	خشونت زوجی	-۰/۰۶۴	۰/۳۳

خانواده تأثیر مثبت دارد و ۸ اندازه اثر آن مربوط به متغیرهایی (طلاق عاطفی، خشونت و تعارض) است که تأثیر منفی بر عملکرد خانواده دارد. اندازه اثر ترکیبی آن در جدول ۴ آورده شده است.

همان‌طور که یافته‌های فوق نشان می‌دهد، ۱۷ اندازه اثر بر حسب نوع استفاده از فضای مجازی بر عملکرد خانواده بر حسب فهرست فراتحلیل تأیید شد که ۹ اندازه اثر آن مربوط به متغیرهایی (ارتباط، رضایت و توافق) است که بر عملکرد

جدول ۳- فهرست فراتحلیل تأثیر میزان استفاده از فضای مجازی (اینترنت و شبکه‌های اجتماعی) بر عملکرد خانواده برحسب متغیر وابسته

Table 3- Checklist for meta-analysis of the impact of cyberspace usage (Internet and social networks) on family functioning in terms of dependent variable

ردیف	نویسندگان	سال پژوهش	نمونه	متغیر مستقل	متغیر وابسته	میزان آماره (r)	سطح معنی‌داری
۱	مهدوی و همکاران	۱۳۹۵	۳۸۴	میزان استفاده از فناوری‌های نوین ارتباطی (شبکه‌های اجتماعی)	ارتباط خانوادگی	-۰/۴۰۸	۰/۰۰۱
۲	مهدوی و همکاران	۱۳۹۵	۳۸۴	میزان استفاده از اینترنت	ارتباطات خانوادگی	-۰/۳۱۲	۰/۰۰۱
۳	مهدوی و همکاران	۱۳۹۵	۳۸۴	میزان استفاده از اینترنت	ارتباط همیارانه	-۰/۱۴	۰/۰۰۸
۴	مهدوی و همکاران	۱۳۹۵	۳۸۴	میزان استفاده از فناوری‌های نوین ارتباطی (شبکه‌های اجتماعی)	ارتباط همیارانه	-۰/۲۲۳	۰/۰۰۱
۵	عطایی	۱۳۹۴	۳۸۴	کمیت استفاده	ارتباط شفاهی همسران	-۰/۳۱۵	۰/۰۱
۶	عطایی	۱۳۹۴	۳۸۴	کمیت استفاده	ادبیات شفاهی همسر	-۰/۲۸۳	۰/۰۱۴
۷	عطایی	۱۳۹۴	۳۸۴	کمیت استفاده	ارتباط شفاهی والدین و فرزندان	-۰/۳۰۵	۰/۰۱
۸	عطایی	۱۳۹۴	۳۸۴	کمیت استفاده	ادبیات شفاهی فرزندان	-۰/۱۰۵	۰/۰۴۸
۹	مهدوی و همکاران	۱۳۹۵	۳۸۴	میزان استفاده از فناوری‌های نوین ارتباطی (شبکه‌های اجتماعی)	ارتباط رودرروی والدین با فرزندان	-۰/۴۸۲	۰/۰۰۱
۱۰	مهدوی و همکاران	۱۳۹۵	۳۸۴	میزان استفاده از اینترنت	ارتباط چهره‌به‌چهره والدین با فرزندان	-۰/۳۶۸	۰/۰۰۱
۱۱	پورجلی و رضایی	۱۳۹۷	۳۷۸	میزان ساعات استفاده از شبکه‌های اجتماعی	روابط والدین و فرزندان	-۰/۳۹۷	۰/۰۰۰۱
۱۲	غلامزاده بافقی و بافقی	۱۳۹۷	۲۰۰	میزان عضویت	رضایت زناشویی	-۰/۴۹۸	۰/۰۰۱
۱۳	مهدوی و همکاران	۱۳۹۵	۳۸۴	میزان استفاده از فناوری‌های نوین ارتباطی (شبکه‌های اجتماعی)	رضایت زناشویی	-۰/۴۰۱	۰/۰۰۱
۱۴	مهدوی و همکاران	۱۳۹۵	۳۸۴	میزان استفاده از اینترنت	رضایت زناشویی	-۰/۳۲۸	۰/۰۰۱
۱۵	ابراهیم‌پور و نخشی‌پور	۱۳۹۷	۲۸۵	میزان حضور و فعالیت در فضای مجازی	رضایت زوجین	-۰/۲۷۶	۰/۰۰۱
۱۶	بهادری و همکاران	۱۴۰۰	۳۰۰	میزان استفاده	رضایت جنسی	-۰/۱۷۸	۰/۰۰۲
۱۷	پورجلی و رضایی	۱۳۹۷	۳۷۸	میزان ساعات استفاده	روابط زناشویی	-۰/۱۴	۰/۰۰۷
۱۸	ابراهیم‌پور و نخشی‌پور	۱۳۹۷	۲۸۵	میزان حضور و فعالیت در فضای مجازی	سازگاری زناشویی	-۰/۳۹۸	۰/۰۰۱
۱۹	شکریبگی	۱۳۹۶	۴۰۰	میزان استفاده از شبکه‌های اجتماعی	ناسازگاری زوجی	۰/۷۴	۰/۰۰۱
۲۰	شکریبگی	۱۳۹۶	۴۰۰	میزان استفاده از شبکه‌های اجتماعی	نارضایتی زناشویی	۰/۵۶	۰/۰۰۱
۲۱	بهادری و همکاران	۱۴۰۰	۳۰۰	میزان استفاده	صمیمیت همسران	-۰/۳۲۷	۰/۰۰۱
۲۲	حیدری	۱۴۰۰	۳۴۰	میزان استفاده از شبکه‌های اجتماعی	صمیمیت زوجین	۰/۰۰۲	۰/۹۸
۲۳	ابراهیم‌پور و نخشی‌پور	۱۳۹۷	۲۸۵	میزان حضور و فعالیت در فضای مجازی	ابراز محبت	-۰/۳۰۱	۰/۰۰۱
۲۴	رضاپور و همکاران	۱۳۹۷	۱۲۰	میزان استفاده از شبکه‌های اجتماعی	احساس مثبت به همسر	۰/۴۰۹	۰/۰۰۱
۲۵	ابراهیم‌پور و نخشی‌پور	۱۳۹۷	۲۸۵	میزان حضور و فعالیت در فضای مجازی	همبستگی زوجین	-۰/۳۶۷	۰/۰۰۱
۲۶	ابراهیم‌پور و نخشی‌پور	۱۳۹۷	۲۸۵	میزان حضور و فعالیت در فضای مجازی	توافق زوجین	-۰/۲۲۸	۰/۰۰۶
۲۷	حیدری	۱۴۰۰	۳۴۰	میزان استفاده از شبکه‌های اجتماعی	توافق در تربیت فرزند	-۰/۱۱	۰/۰۴۳

ردیف	نویسندگان	سال پژوهش	نمونه	متغیر مستقل	متغیر وابسته	میزان آماره (F)	سطح معنی‌داری
۲۸	حیدری	۱۴۰۰	۳۴۰	میزان استفاده از شبکه‌های اجتماعی	توافق مالی	۰/۱۲۱	۰/۱۱
۲۹	بهادری و همکاران	۱۴۰۰	۳۰۰	میزان استفاده	تعهد	۰/۰۳۳	۰/۵۷
۳۰	نیک‌بخش	۱۳۹۷	۳۰۰	میزان استفاده از شبکه‌های اجتماعی	اعتماد	۰/۱۳۵	۰/۰۰۱
۳۱	مهدوی و همکاران	۱۳۹۵	۳۸۴	میزان استفاده از اینترنت	اعتماد زوجین	۰/۲۷۷	۰/۰۰۱
۳۲	مهدوی و همکاران	۱۳۹۵	۳۸۴	میزان استفاده از فناوری‌های نوین ارتباطی (شبکه‌های اجتماعی)	اعتماد زوجین	۰/۳۲	۰/۰۰۱
۳۳	مهدوی و همکاران	۱۳۹۵	۳۸۴	میزان استفاده از فناوری‌های نوین ارتباطی (شبکه‌های اجتماعی)	هرم قدرت خانواده	۰/۱۲	۰/۰۲
۳۴	مهدوی و همکاران	۱۳۹۵	۳۸۴	میزان استفاده از اینترنت	هرم قدرت خانواده	۰/۱۴	۰/۰۰۸
۳۵	نیک‌بخش	۱۳۹۷	۳۰۰	میزان استفاده از شبکه‌های اجتماعی	حریم خانواده	۰/۱۲	۰/۰۰۱
۳۶	نیک‌بخش	۱۳۹۷	۳۰۰	میزان استفاده از شبکه‌های اجتماعی	کانون خانواده	۰/۰۸۳	۰/۱۵۴
۳۷	فلاحی	۱۳۹۵	۳۷۶	میزان استفاده از شبکه‌های اجتماعی	هویت خانوادگی (احساس تعلق)	۰/۰۱۲	۰/۸۲۴
۳۸	حسین‌پور و مؤمنی	۱۳۹۶	۱۸۴	مدت عضویت	هویت نهاد خانواده	۱۲/۶۴	۰/۰۰۱
۳۹	مهدوی و همکاران	۱۳۹۵	۳۸۴	میزان استفاده از اینترنت	هویت اجتماعی	۰/۴۶۹	۰/۰۰۱
۴۰	مهدوی و همکاران	۱۳۹۵	۳۸۴	میزان استفاده از فناوری‌های نوین ارتباطی (شبکه‌های اجتماعی)	هویت اجتماعی	۰/۵۸۷	۰/۰۰۱
۴۱	رئیس‌ی و همکاران	۱۴۰۰	۳۷۸	میزان استفاده از فضای مجازی	تعاملات اجتماعی و فرهنگی اعضای خانواده	۰/۵۳۲	۰/۰۰۱
۴۲	رئیس‌ی و همکاران	۱۴۰۰	۳۷۸	میزان استفاده فرد از فضای مجازی	تعاملات اجتماعی و فرهنگی اعضای خانواده	۰/۳۰۲	۰/۰۰۱
۴۳	رئیس‌ی و همکاران	۱۴۰۰	۳۷۸	میزان استفاده همسر از فضای مجازی	تعاملات اجتماعی و فرهنگی اعضای خانواده	۰/۳۳	۰/۰۰۱
۴۴	رئیس‌ی و همکاران	۱۴۰۰	۳۷۸	میزان استفاده فرزندان از فضای مجازی	تعاملات اجتماعی و فرهنگی اعضای خانواده	۰/۲۵	۰/۰۲۳
۴۵	رضاپور و همکاران	۱۳۹۷	۱۲۰	میزان استفاده از شبکه‌های اجتماعی	تعامل اجتماعی زوجین	۰/۳۲۳	۰/۰۰۱
۴۶	پورجلی و رضایی	۱۳۹۷	۳۷۸	میزان ساعات استفاده	انسجام اجتماعی خانواده	۰/۲۹۷	۰/۰۰۰۱
۴۷	پورجلی و رضایی	۱۳۹۷	۳۷۸	میزان ساعات استفاده	مطلوبیت مناسبات خانوادگی	۰/۰۹۸	۰/۰۷
۴۸	شکریبگی و همکاران	۱۴۰۰	۳۶۵	میزان استفاده	خشونت روانی	۰/۲۶۹	۰/۰۰۱
۴۹	شکریبگی و همکاران	۱۴۰۰	۳۶۵	میزان استفاده	خشونت فیزیکی	۰/۱۱۹	۰/۰۶۳
۵۰	شکریبگی و همکاران	۱۴۰۰	۳۶۵	میزان استفاده	خشونت ارتباطی	۰/۳۳	۰/۰۰۱
۵۱	شکریبگی و همکاران	۱۴۰۰	۳۶۵	میزان استفاده	خشونت جنسی	۰/۱۰۶	۰/۰۴۳
۵۲	شکریبگی و همکاران	۱۴۰۰	۳۶۵	میزان استفاده	خشونت اقتصادی	۰/۰۹۵	۰/۰۷۵
۵۳	حیدری	۱۴۰۰	۳۴۰	میزان استفاده از شبکه‌های اجتماعی	خشونت زوجین	۰/۰۶۲	۰/۴۰۸
۵۴	نیک‌بخش	۱۳۹۷	۳۰۰	میزان استفاده	پرخاصگری اعضای خانواده	۱۸/۹۱	۰/۰۰۱
۵۵	بهادری و همکاران	۱۴۰۰	۳۰۰	میزان استفاده	طلاق عاطفی	۰/۱۰۸	۰/۰۳۱
۵۶	بهادری و همکاران	۱۴۰۰	۳۰۰	مدت استفاده	طلاق عاطفی	۰/۰۶۱	۰/۱۵
۵۷	بهادری و همکاران	۱۴۰۰	۳۰۰	میزان عضویت	طلاق عاطفی	۳/۳۹۹	۰/۰۳۵
۵۸	شکریبگی	۱۳۹۶	۴۰۰	میزان استفاده از شبکه‌های اجتماعی	طلاق عاطفی	۰/۵۴	۰/۰۰۱
۵۹	بحرانی و همکاران	۱۳۹۸	۱۷۰	میزان استفاده از شبکه‌های اجتماعی	میزان طلاق	۰/۱۴	۰/۰۶۸
۶۰	نیک‌بخش	۱۳۹۷	۳۰۰	میزان استفاده از شبکه‌های اجتماعی	طلاق عاطفی	۰/۰۳۷	۰/۵۱

ردیف	نویسندگان	سال پژوهش	نمونه	متغیر مستقل	متغیر وابسته	میزان آماره (r)	سطح معنی‌داری
۶۱	گنجی و نیازی شهرکی	۱۳۹۴	۲۳۶	فناوری‌های نوین	ازهم‌گسیختگی خانواده	۰/۷۴	۰/۰۰۱
۶۲	حیدری	۱۴۰۰	۳۴۰	میزان استفاده از شبکه‌های اجتماعی	تعارض زوجین	۰/۰۵۱	۰/۴۹
۶۳	درتاج و همکاران	۱۳۹۷	۱۰۰	میزان استفاده از شبکه‌های اجتماعی	خیانت زناشویی	۰/۴۱	۰/۰۰۱
۶۴	گنجی و نیازی شهرکی	۱۳۹۴	۲۳۶	فناوری‌های نوین	تمایل به روابط خارج از خانواده	۰/۶۸	۰/۰۰۱
۶۵	شکرپیگی	۱۳۹۶	۴۰۰	میزان مصرف شبکه‌های اجتماعی	تحولات رابطه زناشویی زوجی	۰/۷۱	۰/۰۰۰۱
۶۶	رضاپور و همکاران	۱۳۹۷	۱۲۰	میزان استفاده از شبکه‌های اجتماعی	خودشیفتگی زوجین	۰/۳۸۷	۰/۰۰۱

خیانت و غیره) مورد توجه قرار گرفتند. در ادامه خلاصه یافته‌های پژوهش فراتحلیل و اندازه اثرهای ترکیبی در ارتباط با نوع و میزان استفاده از فضای مجازی بر عملکرد خانواده برحسب متغیر تأثیرگذار مثبت و منفی در جدول ۴ و ۵ آورده شده است.

برحسب یافته‌های جدول فوق تعداد ۶۶ اندازه اثر برای ورود به پژوهش برحسب میزان استفاده از فضای مجازی بر عملکرد خانواده تأیید شد که برحسب عوامل مؤثر بر عملکرد خانواده در ۷ رسته دسته‌بندی شدند. همچنین برحسب عوامل مثبت و منفی بر عملکرد خانواده (ارتباط خانوادگی، رضایت، توافق و ابراز محبت) و (خشونت، طلاق عاطفی، تعارض،

جدول ۴- نتایج فراتحلیل نوع استفاده از فضای مجازی بر عملکرد خانواده

Table 4- Results of meta-analysis of the type of cyberspace use on family functioning

ردیف پژوهش	متغیرهای وابسته بر عملکرد خانواده	نام پژوهشگر	میزان آماره r	آماره Z	سطح معناداری
۱	وفاداری/ نزدیکی	مظفری‌نیا	-۰/۱۷۴	-۳/۳۲۶	۰/۰۰۱
۲			-۰/۱۱۳	-۲/۱۴۷	۰/۰۳۲
۳	صمیمیت	حیدری	۰/۱۵	-۲/۷۷۵	۰/۰۰۶
۴	ادبیات و ارتباط		-۰/۵۷	-۱۲/۶۳	۰/۰۰۱
۵	شفاهی	عطایی	-۰/۳۱۶	۶/۳۸	۰/۰۰۱
۶			-۰/۵۱۳	-۱۱/۰۶	۰/۰۰۱
۷			۰/۱۵	۲/۷۷	۰/۰۰۶
۸	توافق (تربیتی/ مالی)	حیدری	۰/۰۹	۱/۷۸	۰/۰۷۴
۹			۰/۲۲	۴/۱۰	۰/۰۰۱
	اندازه اثر تأثیر فضای مجازی بر متغیرهای مثبت بر عملکرد خانواده		-۰/۱۱۹	-۵/۴۸۳	۰/۰۰۱
۱۰	طلاق عاطفی	مظفری‌نیا	۰/۱۶۲	۳/۰۹۲	۰/۰۰۲
۱۱			-۰/۱۱۵	-۱/۹۹۱	۰/۰۴۷
۱۲		بهادری	۰/۰۷۸	۱/۳۴۷	۰/۱۷۸
۱۳			۰/۱۳	-۲/۲۵۳	۰/۰۲۴
۱۴	تعارض		۰/۰۶۵	۱/۱۹۵	۰/۲۳۲
۱۵		حیدری	۰/۱۲۸	۲/۳۶۳	۰/۰۱۸
۱۶	خشونت		۰/۱۸	-۳/۳۴۱	۰/۰۰۱
۱۷			۰/۰۶۴	-۱/۱۷۶	۰/۲۳۹
	اندازه اثر تأثیر فضای مجازی بر متغیرهای منفی بر عملکرد خانواده		-۰/۰۸۶	-۰/۱۷۷	۰/۸۵۹
	اندازه اثر ترکیبی ثابت	۱۷	-۰/۱۰۲	-۴/۷۹۷	۰/۰۰۱

همان‌طور که یافته‌های جدول فوق نشان می‌دهد که اندازه اثر ترکیبی رابطه بین حضور در فضای مجازی برحسب نوع استفاده از فضای مجازی و تأثیر آن بر عملکرد خانواده برابر با ۰/۱۰ درصد بوده که در سطح $P < ۰/۰۵$ معنادار است که این اندازه اثر برحسب جدول اندازه اثر همبستگی پایین است.

همان‌طور که یافته‌های جدول فوق نشان می‌دهد که اندازه اثر ترکیبی رابطه بین حضور در فضای مجازی برحسب نوع استفاده از فضای مجازی و تأثیر آن بر عملکرد خانواده برابر با ۰/۱۰ درصد بوده که در سطح $P < ۰/۰۵$ معنادار است که این اندازه اثر برحسب جدول اندازه اثر همبستگی پایین است.

جدول ۵- خلاصه یافته‌های فراتحلیل و اندازه اثر رابطه بین حضور در فضای مجازی و تأثیر آن بر عملکرد خانواده

Table 5- Summary of meta-analysis findings and effect size of the relationship between presence in cyberspace and its impact on family functioning

کد پژوهش	متغیر وابسته	نام پژوهش	میزان آماره r^2	آماره Z	سطح معناداری
۱		بهداری	-۰/۳۲۷	-۵/۸۵	۰/۰۰۱
۲			-۰/۲۲۸	-۳/۸۹۷	۰/۰۰۱
۳		نخشی پور	-۰/۳۰۱	-۵/۲۱	۰/۰۰۱
۴	ابراز محبت و همبستگی		-۰/۳۶۷	-۶/۴۶۴	۰/۰۰۱
۵		رضاپور	-۰/۴۰۹	-۶/۶۸۸	۰/۰۰۱
۶			۰/۰۰۲	۰/۰۳۷	۰/۹۷۱
۷		حیدری	-۰/۱۱۰	-۲/۰۲۸	۰/۰۴۳
۸			-۰/۱۲۱	-۲/۲۳۲	۰/۰۲۶
		اندازه اثر	-۰/۲۲۳	-۱۱/۱۰۳	۰/۰۰۱
۱		بهداری	-۰/۱۷۸	۳/۱۰۱	۰/۰۰۲
۲		بافقی	-۰/۴۹۸	-۷/۶۷۳	۰/۰۰۱
۳			-۰/۴۰۱	-۸/۲۹۳	۰/۰۰۱
۴		مهدوی	-۰/۳۲۸	-۶/۶۴۸	۰/۰۰۱
۵	رضایت زناشویی		-۰/۲۷۶	-۴/۷۵۸	۰/۰۰۱
۶		نخشی پور	-۰/۳۹۸	-۷/۰۷۴	۰/۰۰۱
۷		رضایی	-۰/۱۴۰	-۲/۷۲۹	۰/۰۰۶
۸			-۰/۵۶۰	-۱۲/۶۰۹	۰/۰۰۱
۹		شکر بیگی	-۰/۷۴	-۱۸/۹۳۸	۰/۰۰۱
		اندازه اثر	-۰/۴۱۹	-۲۴/۳۸	۰/۰۰۱
۱			-۰/۴۰۸	-۸/۴۵۶	۰/۰۰۱
۲			-۰/۳۱۲	-۶/۳۰۰	۰/۰۰۱
۳		مهدوی	-۰/۱۴	-۲/۷۵۱	۰/۰۰۶
۴			-۰/۲۲۳	-۴/۴۲۷	۰/۰۰۱
۵			-۰/۴۸۲	-۱۰/۲۵۹	۰/۰۰۱
۶	ارتباطات		-۰/۳۶۸	-۷/۵۳۷	۰/۰۰۱
۷			-۰/۳۰۵	-۶/۱۴۹	۰/۰۰۱
۸			-۰/۱۰۵	-۲/۰۵۷	۰/۰۰۴
۹		عطایی	-۰/۳۱۵	-۶/۳۶۵	۰/۰۰۱
۱۰			-۰/۲۸۳	-۵/۶۷۹	۰/۰۰۱
۱۱		رضایی	-۰/۳۹۷	-۸/۱۳۵	۰/۰۰۱
		اندازه اثر	-۰/۳۰۷	-۲۰/۵۳۳	۰/۰۰۱

کد پژوهش	متغیر وابسته	نام پژوهش	میزان آماره r	آماره Z	سطح معناداری
۱		بهداری	-۰/۰۳۳	-۰/۵۶۹	۰/۵۶
۲			-۰/۱۴	-۲/۷۵۱	۰/۰۰۶
۳			-۰/۲۷۷	-۵/۵۵۲	۰/۰۰۱
۴		مهدوی	-۰/۳۲۰	-۶/۴۷۳	۰/۰۰۱
۵	تعهد و اعتماد		-۰/۱۲	-۲/۳۵۴	۰/۰۱۹
۶			-۰/۱۳۵	-۲/۳۴۱	۰/۰۱۹
۷		نیک بخش	-۰/۱۲	-۲/۰۷۸	۰/۰۳۸
۸			۰/۰۸۳	۱/۴۳۴	۰/۰۱۵۲
		اندازه اثر	-۰/۱۴۵	-۷/۵۹۷	۰/۰۰۱
۱			۰/۲۶۹	۵/۲۴۷	۰/۰۰۱
۲			۰/۱۱۹	۲/۲۷۵	۰/۰۲۳
۳		شکر بیگی	۰/۳۳	۶/۵۲۳	۰/۰۰۱
۴	خشونت		۰/۱۰۶	۲/۰۲۴	۰/۰۴۳
۵			-۰/۰۹۵	-۱/۸۱۳	۰/۰۷
۶		حیدری	۰/۰۶۲	۱/۱۴	۰/۲۵۴
۷		نیک بخش	۰/۴۵۹	۸/۵۴	۰/۰۰۱
		اندازه اثر	۰/۱۷۸	۸/۸۸۷	۰/۰۰۱
۱			۰/۱۰۸	۱/۸۶	۰/۰۶۲
۲		بهداری	۰/۰۶	۱/۰۵	۰/۲۹
۳			۰/۱۲۲	۲/۱۰	۰/۰۳۵
۴			۰/۷۱	۱۷/۶۷	۰/۰۰۱
۵		شکر بیگی	۰/۵۴	۱۲/۰۳	۰/۰۰۱
۶	طلاق و	نیک بخش	۰/۰۳۷	۰/۶۳	۰/۵۲۴
۷	ازهم گسیختگی	بارانی	۰/۱۴۰	۱/۸۲	۰/۰۶۹
۸		حیدری	۰/۰۵۱	۰/۹۳	۰/۳۴۹
۹			۰/۴۱	۴/۲۹	۰/۰۰۱
۱۰		گنجی	۰/۷۴۰	۱۴/۵۰	۰/۰۰۱
۱۱			۰/۶۸	۱۲/۶۵	۰/۰۰۱
۱۲		رضا پور	۰/۳۸۷	۶/۲۸	۰/۰۰۱
		اندازه اثر	۰/۳۷۲	۲۲/۴۰	۰/۰۰۱
۶۶ پژوهش	اندازه اثر ترکیبی بر عملکرد خانواده		-۰/۲۷۴	۲۳/۶۵	۰/۰۰۰۱

همان‌طور که یافته‌های جدول فوق نشان می‌دهد، تأثیر میزان استفاده از فضای مجازی بر ابراز محبت و همبستگی در خانواده به میزان ۰/۲۲۳ است ($P < ۰/۰۵$)؛ یعنی استفاده بیشتر از فضای مجازی می‌تواند همبستگی بین افراد خانواده را به میزان ۲۲/۳ درصد کاهش دهد؛ علاوه بر این، میزان تأثیر استفاده از فضای مجازی بر رضایت زناشویی در خانواده به میزان ۰/۴۱۹ است ($P < ۰/۰۵$) که حاکی از آن است که میزان استفاده

از فضای مجازی به میزان ۴۱/۹ درصد می‌تواند از رضایت زناشویی بکاهد یا به نارضایتی/ ناسازگاری در زوجین منجر شود. همچنین میزان استفاده از فضای مجازی بر ارتباطات خانواده به میزان ۰/۳۰۶ است ($P < ۰/۰۵$)؛ بدین معنی که میزان استفاده از فضای مجازی می‌تواند ۳۰/۶ درصد از ارتباطات بین خانواده را تحت تأثیر قرار دهد؛ علاوه بر این، میزان تأثیر استفاده از فضای مجازی بر تعهد/ اعتماد خانواده به میزان ۰/۱۴۵

دستیابی به ۱۷ اندازه اثر برای نوع استفاده از فضای مجازی و ۶۶ اندازه اثر برای میزان استفاده از فضای مجازی بود که بدین صورت که بیشترین تأثیر میزان استفاده از فضای مجازی بر عملکرد خانواده در این فراتحلیل باتوجه به نتایج حاصل به ترتیب بر رضایت زناشویی (۰/۴۱۹-)، و کمترین بر ابراز محبت (۰/۱۴۵-) بود. همچنین یافته‌های حاضر نشان می‌دهد که اثر فضای مجازی بر عملکرد خانواده به شدت و زمان استفاده و به نوع کاربرد فضای مجازی وابسته است؛ علاوه بر این، استفاده افراطی و کاربرد فضای مجازی برای تفریح و سرگرمی لثرات منفی در خورتوجهی بر عملکرد خانواده دارد. بر این اساس یافته‌های اخیر با نتایج پژوهشی حسین‌پور و مؤمنی (۱۳۹۶)، فلاحی (۱۳۹۵)، مظفری‌نیا و قاسم‌پور (۱۳۹۶)، عطایی (۱۳۹۴) و احمدی و همکاران (۱۳۹۴) همسو و با پژوهش حیدری (۱۴۰۰) ناهمسو است.

در همین راستا مطالعات نشان می‌دهد که هرچه میزان استفاده از شبکه‌های اجتماعی در فضای اجتماعی بیشتر شود، تعاملات درون خانواده کاهش می‌یابد (عطایی، ۱۳۹۴). این در حالی است که فضای مجازی می‌تواند به افراد برای دستیابی به حمایت اجتماعی و ادراک آن کمک کند. یافته‌های پژوهشی نشان می‌دهد که دسترسی به شبکه‌های اجتماعی می‌تواند دریافت حمایت اجتماعی را تسهیل گرداند؛ بنابراین، می‌توان اشاره داشت که شبکه‌های اجتماعی همواره دارای فرصت‌ها و تهدیدهای متفاوتی است؛ به طوری که موجب کسب حمایت‌های اجتماعی در خانواده و همچنین موجب کاهش تعاملات درون خانواده شده است (نوغانی و همکاران، ۱۳۹۱). به نظر می‌آید پذیرش حضور در شبکه‌های اجتماعی گریزناپذیر است؛ اما با آسیب‌شناسی، برنامه‌ریزی درست و استفاده از ظرفیت‌های ارتباطی می‌توان از این فناوری به‌عنوان فرصتی برای تقویت هویت و ارزش‌های خانواده بهره برد.

همچنین در ارتباط با تأثیر فضای مجازی بر رضایت زناشویی، یافته‌های پیشین نشان می‌دهد که میزان حضور و فعالیت در فضای مجازی با میزان سازگاری زناشویی رابط منفی معناداری دارد (ابراهیم‌پور و نخشی‌پور، ۱۳۹۷). همچنین بین میزان ساعات استفاده از شبکه‌های مجازی و میزان انسجام

است (P<۰/۰۵) که حاکی از آن است که میزان استفاده از فضای مجازی می‌تواند ۱۴/۵ درصد از تعهد و اعتماد در خانواده را تحت تأثیر قرار دهد و از میزان آن بکاهد. همچنین همان‌طور که یافته‌های جدول فوق نشان می‌دهد، تأثیر میزان استفاده از فضای مجازی بر خشونت خانواده به میزان ۰/۱۷۸ است (P<۰/۰۵)؛ بدین معنی که ۱۷/۸ از میزان خشونت در خانواده می‌تواند متأثر از میزان استفاده از فضای مجازی باشد. در آخر اندازه اثر تأثیر فضای مجازی بر طلاق/ازهم‌گسیختگی خانواده به مقدار ۰/۳۷۲ است (P<۰/۰۵) که این یافته نشان می‌دهد میزان استفاده از فضای مجازی می‌تواند به میزان ۳۷/۲ درصد روی ازهم‌گسیختگی/طلاق خانواده تأثیر داشته باشد. بر این اساس میزان اندازه اثر کلی تأثیر میزان استفاده از فضای مجازی بر عملکرد خانواده نیز برابر با ۰/۲۷۴- به دست آمد.

نتایج کلی به دست آمده از رابطه بین حضور در فضای مجازی و تأثیر آن بر عملکرد خانواده برحسب زیرگروه‌های نوع استفاده و میزان استفاده را به‌طور خلاصه می‌توان این‌گونه عنوان کرد که:

نوع استفاده: برحسب زیرگروه آموزشی/اطلاعاتی: اثر مثبت جزئی (۰/۱۲=r؛ ارتباطی (چت، شبکه‌های اجتماعی): اثر منفی متوسط (۰/۲=-r) و تفریحی/سرگرمی: اثر منفی متوسط (۰/۳۰=-r) است.

میزان استفاده: برحسب ساعت استفاده از فضای مجازی می‌توان گفت که رابطه بین حضور در فضای مجازی و تأثیر آن بر عملکرد خانواده عبارت است از: کم >۲ ساعت/روز: اثر مثبت جزئی (۰/۱۰=r)؛ متوسط (۲-۴ ساعت/روز): اثر منفی جزئی (۰/۱۵=r) و زیاد >۴ ساعت/روز: اثر منفی متوسط (۰/۳۳=-r).

ناهمگنی: 67% = I²، نشان‌دهنده وجود تنوع درخور توجه بین مطالعات و ضرورت تحلیل زیرگروه‌ها و متغیرهای تعدیلی است.

بحث و نتیجه

بررسی فرضیه پژوهش که به مقایسه تأثیر نوع و میزان استفاده از فضای مجازی بر عملکرد خانواده پرداخت، حاکی از

می توان گفت که شبکه‌های اجتماعی با تأثیرات منفی بر رابطه زوجین و احساس آنان به یکدیگر و تقویت خودشیفتگی آنان مشکلات ارتباطی گوناگون را برای زوجین رقم می‌زند و می‌تواند احساس‌های مثبت همسران را به یکدیگر کاهش دهد (رضاپور و همکاران، ۱۳۹۷).

علاوه بر این، مطالعات نشان می‌دهد که فضای مجازی با افزایش ضریب نفوذ در کشور بیشتر به عنوان عاملی برای تغییر اجتماعی شهرت دارد. در واقع برای جامعه ایران اینترنت را می‌توان نخستین حوزه عمومی دانست که تبدیل به عرصه‌ای برای شکل‌گیری، گسترش و تقویت روابط و مناسبات افراد با یکدیگر و تقویت و شفاف‌شدن هنجارها و قواعد رفتاری گردیده که البته کارکردهای مثبت و منفی خاص خود را به دنبال داشته است. نتایج پژوهشی حاکی از آن است که شبکه‌های اجتماعی پابندی افراد و نهادهای جامعه به ارزش‌ها و هنجارهای پذیرفته‌شده در فرهنگ و در نتیجه امنیت اجتماعی را متزلزل ساخته است؛ بنابراین، مصونیت افراد از آسیب‌ها و انحراف‌ها در جامعه در گرو نهادینه‌شدن به واسطه نظام سیاسی و مراکز تعلیم و تربیت در سطح عالی و میانی کشور و به‌طور کلی ایجاد نظم و انضباط در جامعه است (درشتی و همکاران، ۱۳۹۸). در واقع شبکه‌های اجتماعی بر سبک زندگی و الگوی بومی خانواده تأثیر منفی داشته است و راه‌اندازی شبکه‌های اجتماعی سالم و مفید برای مقابله با شبکه‌های اجتماعی مخرب می‌تواند چالش‌های ایجادشده را کاهش دهد.

همچنین یافته‌های پژوهشی در ارتباط با میزان استفاده از فناوری‌های نوین ارتباطی (اینترنت و شبکه‌های اجتماعی) و ارتباطات خانوادگی حاکی از آن است که میزان استفاده از فناوری‌های نوین ارتباطی با ارتباطات خانوادگی و ابعاد آن به‌جز توزیع قدرت رابطه منفی و معنادار دارد؛ به‌طوری‌که به میزان ۱۷ درصد تغییرات مرتبط با ارتباطات خانوادگی را می‌تواند تبیین کند (مهدوی و همکاران، ۱۳۹۵). یافته‌های پژوهشی همچنین نشان می‌دهد که رابطه معناداری بین میزان استفاده از فضای مجازی و تعاملات اعضای خانواده وجود دارد؛

خانواده رابطه معنادار و معکوس وجود دارد که یافته‌های مرتبط با بررسی ابعاد انسجام خانواده حاکی از آن است که میزان مطلوبیت روابط زناشویی و روابط فرزندان و والدین با میزان استفاده از شبکه‌های مجازی رابطه معکوس معنی‌دار دارد؛ اما میزان مطلوبیت مناسبات خانوادگی با میزان استفاده از شبکه‌های مجازی مرتبط نبود (پورجلی و رضایی، ۱۳۹۷). همچنین میزان انسجام خانواده‌ها بر حسب تحصیلات افراد، متفاوت گزارش شده است. در ارتباط با این مسئله می‌توان اشاره داشت که گرچه خانواده‌ها در دهه‌های اخیر با تغییرات و تحولات گسترده‌ای مواجه شده‌اند، سرعت این تغییرات با ورود عناصر مدرن همچون فضای مجازی شتاب بیشتری به خود گرفته است. یافته‌های پژوهشی نشان می‌دهد که گرایش به شبکه‌های اجتماعی مجازی با ظهور طلاق عاطفی، ناسازگاری هویتی، لب‌حاحه‌گری عملی، ناراضی‌تبی از زندگی زناشویی و ظهور خانواده‌های کم/ بدون فرزند رابطه معناداری دارد؛ بر این اساس یافته‌ها نشان می‌دهد که نزدیک به ۵۹٪ از تغییرات و تحولات رابطه زناشویی زوجین می‌تواند از میزان مصرف شبکه‌های اجتماعی مجازی تأثیر بپذیرد (شکرپیگی، ۱۳۹۶).

همچنین میزان استفاده از شبکه‌های اجتماعی با طلاق همبستگی معنادار و مستقیم دارد (بحرانی و همکاران، ۱۳۹۸). از این لحاظ مؤلفه‌های تبلیغات هدفمند اینترنتی، آموزش، تبلیغات ضددینی و القای شبهات، نقض حریم خصوصی افراد و تأثیر منفی رفتاری با میزان طلاق ارتباط و همبستگی دارد. در این ارتباط یافته‌های پژوهشی نشان می‌دهد که میزان استفاده از شبکه‌های اجتماعی با خیانت زناشویی در دانشجویان رابطه معناداری دارد (درتاج و همکاران، ۱۳۹۷). یافته‌های دیگر نیز نشان می‌دهد که میزان استفاده از شبکه‌های اجتماعی با احساس مثبت به همسر و ادراک تعامل اجتماعی رابطه منفی معنادار دارد و همچنین با خودشیفتگی افراد رابطه مثبت معنادار دارد. همچنین احساس مثبت به همسر با خودشیفتگی ارتباط منفی معنادار دارد و با ادراک تعامل اجتماعی ارتباط مثبت معنی‌دار دارد. باتوجه‌به این یافته

مجازی به‌عنوان مرجع کسب اطلاع و آگاهی از محیط شناخته می‌شود و توانایی وحدت‌گرایی و تعامل اجتماعی یکی از قابلیت‌های آن است که به‌راحتی می‌تواند به افراد در برابر یکدیگر کسب اطلاع دهد و احساس تعلق را در ایشان فرا بخواند. از این لحاظ ممکن است پایه صمیمیت شکل بگیرد و فرد خود را در اتحاد با فرد دیگری در آن سوی فضای مجازی حس کند؛ بنابراین، محتمل است مرزهای فیزیکی یا روانی (خانواده/ ازدواج) کمتر حس شود که این خود می‌تواند اعتماد و انسجام بین زوجین و افراد خانواده را کاهش دهد که با نتایج فراتحلیل اخیر نیز همسویی دارد.

بنابراین، براساس یافته‌ها و نتایج اخیر می‌توان چند نکته را جمع‌بندی کرد:

مرور نظام‌مند پژوهش‌های انجام‌شده از سال ۲۰۱۸ به بعد نشان می‌دهد که یکی از پرتکرارترین پیامدهای فضای مجازی، تغییر در الگوی تعاملات درون‌خانوادگی است. بیشتر مطالعات گزارش کرده‌اند که افزایش استفاده از شبکه‌های اجتماعی با کاهش تعاملات رودرو، افت کیفیت گفت‌وگو و گوی خانوادگی و کاهش فعالیت‌های مشترک همراه است. این الگو به‌صورت نسبتاً پایدار در مطالعات داخلی و خارجی مشاهده می‌شود و نشان‌دهنده نقش فضای مجازی به‌عنوان عاملی ساختاری در تضعیف یا بازتعریف روابط خانوادگی است (رئسی و همکاران، ۱۴۰۰).

یافته‌های فراتحلیلی نشان می‌دهد که تأثیر فضای مجازی بر عملکرد خانواده مستقیم و یک‌سویه نیست، بلکه از طریق متغیرهای میانجی متعددی اعمال می‌شود. در میان این متغیرها، ادراک و شیوه مدیریت والدین، سواد رسانه‌ای، و سبک نظارت خانوادگی بیشترین تکرار را در پژوهش‌ها داشته است. مطالعات بین‌المللی نشان داده است که برداشت والدین از تأثیر رسانه‌های اجتماعی می‌تواند رابطه میان استفاده از فضای مجازی و کیفیت ارتباطات خانوادگی را تعدیل یا میانجی‌گری کند؛ به‌گونه‌ای که مدیریت آگاهانه رسانه‌ای می‌تواند پیامدهای منفی را کاهش دهد (Procentese et al., 2019).

بخش درخور توجهی از مطالعات مرورشده بر این نکته تأکید دارد که پیامدهای روان‌شناختی استفاده از فضای مجازی،

به‌طوری‌که ۲۸/۳ از کل تغییرات تعاملات اعضای خانواده می‌تواند وابسته به فضای مجازی باشد و ارتباط قوی بین این دو متغیر ($r=0/532$) وجود دارد (رئسی و همکاران، ۱۴۰۰).

بالتوجه به اینکه برقراری ارتباط از لبتدلی‌ترین و ضروری‌ترین خواسته‌های انسان است، رشد سریع فناوری‌های مرتبط با تلفن همراه و عمومیت یافتن آن در میان اقشار جامعه منجر شده است تا افراد با اهداف گوناگون از فضای مجازی بهره ببرند. درواقع اینترنت نوعی نظام ارتباطی جدید مبتنی بر زبان همگانی - دیجیتال ایجاد کرده است که بنیاد مادی جامعه به‌ویژه خانواده را دگرگون کرده و هیچ‌گونه انزوایزینی و کناره‌گیری را بر نمی‌تابد؛ به‌طوری‌که دورافتاده‌ترین و سستی‌ترین جوامع نیز از بستن مرزهای خود به روی جریان‌ها و شبکه‌های جهانی ناتوان هستند. به‌ویژه آنکه امروزه تلفن همراه و تکنولوژی‌های وابسته به آن، همچون اینترنت، فضای مجازی و غیره نقش چشمگیری در ارائه برخی خدمات مربوط به سرگرمی، تفریحات و پر نمودن ساعات فراغت افراد، خانواده‌ها و به‌ویژه جوانان دارند. بررسی اوقات فراغت والدین و جوانان شهر تهران نشان می‌دهد که الگوی مصرف تلفن همراه بین ایشان بالاتر از حد متوسط است و اوقات فراغت جوانان در طول شبانه‌روز بیشتر از والدین است و جوانان بیش از والدین از اینترنت، بازی و سرگرمی تلفن همراه در اوقات فراغت استفاده کرده‌اند (شهبندی و کرمی، ۱۳۹۴).

این امر موجب شده است تا افراد درون خانواده (والدین و فرزندان) کمتر با یکدیگر وقت بگذرانند که این خود می‌تواند تأثیر کاهش تعاملات و ارتباطات خانوادگی به‌واسطه فناوری‌های نوین را نشان دهد. این یافته می‌تواند نتایج فراتحلیل اخیر درباره کاهش ارتباطات خانوادگی در اثر استفاده از فضای مجازی را قابل‌درک سازد.

در ارتباط با کاهش انسجام و اعتماد در اثر استفاده از فضای مجازی می‌توان اشاره داشت که مطالعات نشان می‌دهد زوجین در موقع استفاده از شبکه‌های اجتماعی احساس بی‌نیازی، عدم صمیمیت به هم، بی‌هویتی، افسردگی، عدم انسجام عاطفی به همدیگر و فرزندان، طلاق و طلاق عاطفی را بیشتر تجربه می‌کنند؛ علاوه‌براین، امروزه فضای

موردی شهرستان شادگان). راهبردهای نو در روان‌شناسی و علوم تربیتی، ۲(۱)، ۵۸-۷۰. <https://ijpk.ir/downloadfilepdf/88079>

بهادری، م.، ملکیان، ن.، و هاشمی زهی، ن. (۱۴۰۰). ارتباط فضای مجازی و طلاق عاطفی همسران. پژوهش‌های جامعه‌شناسی، ۱۵(۲)، ۲۰۱-۲۱۸. <https://sanad.iau.ir/Journal/soc/Article/867782/FullText>

پورجبلی، ر.، و رضائی، س. س. (۱۳۹۷). بررسی رابطه میزان ساعات استفاده از شبکه‌های اجتماعی (مجازی) و میزان انسجام اجتماعی خانواده در بین خانواده‌های شهر نقده. مطالعات جامعه‌شناسی، ۱۱(۳۸)، ۲۱-۴۲. https://journals.iau.ir/article_539288.html

تاج‌آبادی فراهانی، م.، شکرپیگی، ع.، و مهاجری، ا. (۱۳۹۸). رابطه عملکرد شبکه‌های اجتماعی مجازی با شیوه‌های همسرگزینی. پژوهشنامه مددکاری اجتماعی، ۶(۱۹)، ۱۶۷-۲۰۴. <https://doi.org/10.22054/rjsw.2020.55765.436>

جنادله، ع.، و رهنما، م. (۱۳۹۷). بازنمایی آسیب‌شناسانه رسانه‌های نوین در مطالعات خانواده (فراتحلیل مقالات چاپ‌شده درخصوص تأثیر رسانه‌های نوین بر خانواده). مطالعات رسانه‌های نوین، ۴(۱۶)، ۱-۴۰. <https://doi.org/10.22054/nms.2019.34873.562>

حاج‌محمدی، ف.، و حاج‌محمدی، س. (۱۳۹۷). تأثیرات اخلاقی استفاده از فضای مجازی بر پیوند زناشویی و روابط فرزندان در خانواده. مطالعات اخلاق کاربردی، ۱۷(۲۸)، ۲۰۹-۲۲۴. <https://sid.ir/paper/220544/en..۲۲۴-۲۰۹>

حسین‌پور، ج.، و مؤمنی، ع. (۱۳۹۶). تأثیر شبکه‌های اجتماعی مجازی بر هویت نهاد خانواده. برنامه‌ریزی رفاه و توسعه اجتماعی، ۱(۳۲)، ۳۳-۶۰. <https://doi.org/10.22054/qjsd.2017.8425>

حیدری، ح. (۱۴۰۰). مطالعه جامعه‌شناختی تأثیر شبکه‌های اجتماعی مجازی بر روابط بین زوجین (مطالعه موردی: شهر تهران). مطالعات توسعه اجتماعی- فرهنگی، ۹(۲)، ۶۷-۹۰. <https://profile.acecr.ac.ir/hheydari/fa/articlesInPublications/8930>

درتاج، ف.، رجیبیان ده‌زیره، م.، فتح‌الهی، ف.، و درتاج، ف. (۱۳۹۷). رابطه میزان استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی با احساس تنهایی و خیانت زناشویی در

نقش کلیدی در تبیین عملکرد خانواده ایفا می‌کند. نتایج پژوهش‌ها نشان می‌دهد که افزایش اضطراب، افسردگی و فشار روانی ناشی از استفاده افراطی از شبکه‌های اجتماعی می‌تواند انسجام، صمیمیت و کارآمدی خانواده را تضعیف کند. این الگو به‌ویژه در خانواده‌هایی که یکی از اعضا (به‌خصوص نوجوانان) استفاده پرخطر از فضای مجازی دارد، به‌طور معناداری مشاهده شده است (Alwuqaysi et al., 2024).

براین اساس پیشنهاد می‌شود که در پژوهش‌های آتی متغیرهای تعدیلی و میانجی که می‌تواند از طریق فضای مجازی بر عملکرد خانواده تأثیرگذار باشد، بررسی بیشتری شود. همچنین پیشنهاد می‌شود که در ارتباط با نوع کاربرد فضای مجازی آموزش‌هایی در قالب چگونگی مدیریت استفاده از فضای مجازی برای خانواده‌ها مدنظر قرار گیرد.

قدردانی

بدین وسیله از تمامی پژوهشگران و کلیه افرادی که در تدوین این پژوهش نقش داشتند، تشکر و قدردانی می‌شود.

منابع فارسی

ابراهیم‌پور، د.، و نخشی‌پور، ا. (۱۳۹۷). رابطه میزان حضور و فعالیت در فضای مجازی با میزان سازگاری زناشویی در بین مردان و زنان متأهل مراجعه‌کننده به مراکز مشاوره شهر ارومیه. زن و مطالعات خانواده، ۱۱(۳۹)، ۱۳۳-۱۵۳. https://journals.iau.ir/article_665431.html

احمدی، ع.، عدلی‌پور، ص.، میرمحمدتبار، ا.، و ابوترابی، ف. (۱۳۹۴). تأثیر شبکه‌های اجتماعی فیس‌بوک بر ارزش‌های خانوادگی دانش‌آموزان مقطع متوسطه شهر تبریز. توسعه اجتماعی، ۹(۴)، ۱۰۷-۱۳۴. <https://www.noormags.ir/view/ar/articlepage/1132691/>

بریمانی، ا.، و مظفری، ع. (۱۴۰۱). رابطه بین عملکرد خانواده و کیفیت زندگی در مدرسه با نقش میانجی خودکارآمدی تحصیلی در دانش‌آموزان. پژوهش‌های جامعه‌شناختی، ۱۶(۳)، ۱۰۷-۱۲۶. https://journals.iau.ir/article_700102.html?lang=en

بحرانی، ع.، گلستانی، ع.، و رضایپور، د. (۱۳۹۸). بررسی تأثیر شبکه‌های اجتماعی مجازی بر میزان طلاق (مطالعه

- آموزش‌شلی، ۱۲، ۱۱۵۱-۱۱۶۵
https://www.jiera.ir/article_65047.html
 فراهانی، ح.، و عریضی، ح. ر. (۱۳۸۸). روش‌های پیشرفته پژوهش در روانشناسی. جهاد دانشگاهی.
- فلاحی، ع. (۱۳۹۵). تحلیل کیفی و کمی شبکه‌های اجتماعی مجازی در ساختار خانواده. *فرهنگی-تربیتی زنان و خانواده*، ۱۱(۳۵)، ۱۵۱-۱۷۰.
<https://dor.isc.ac/dor/20.1001.1.26454955.1395.11.35.7.8>
 گنجی، م.، نیازی، م.، و ملک‌پور شهرکی، ع. (۱۳۹۴). بررسی تأثیر اعتیاد بر فناوری‌های نوین ارتباطی (ایترنت و ماهواره) بر ازهم‌گسیختگی خانوادگی در شهرکرد. *مطالعات و تحقیقات اجتماعی در ایران*، ۴(۱)، ۱۶۷-۱۹۴.
<https://doi.org/10.22059/jisr.2015.55081>
- مظفری‌نیا، س.، و قاسمی‌پور، م. (۱۳۹۶). بررسی رابطه بین سبک زندگی متأثر از فضای مجازی و طلاق عاطفی در شهر ایلام. *فرهنگ ایلام*، ۱۸(۵۶-۵۷)، ۱۷۱-۱۹۱.
https://www.farhangeilam.ir/article_61170.html?lang=fa
 مهدوی، س. م. ص.، خالدی، ا.، و ساروخانی، ب. (۱۳۹۵). مطالعه جامعه‌شناختی رابطه بین فناوری‌های نوین ارتباطی و ارتباطات خانوادگی در شهر شیراز. *پژوهش‌های ارتباطی*، ۲۳(۸۷)، ۶۵-۹۱.
<https://doi.org/10.22082/cr.2016.23258>
- نوغانی، م.، و چرخ زرین، م. (۱۳۹۱). تأثیر فیسبوک بر کاهش سرمایه اجتماعی پیوندی در خانواده. *نخستین کنگره ملی فضای مجازی و آسیب‌های اجتماعی نوپدید*، تهران.
<https://civilica.com/doc/268423/>
- نیازی، م.، و گودرزی، ف. (۱۴۰۲). فراتحلیل مطالعات رابطه رسانه و سبک زندگی در ایران (مطالعه پژوهش‌های انجام‌شده در سال‌های ۱۳۹۰-۱۴۰۰). *رسانه*، ۳۴(۳)، ۲۷-۵۴.
<https://doi.org/10.22034/bmsp.2022.332539.1695>
- نیک‌بخش، ب. (۱۳۹۷). بررسی شبکه‌های اجتماعی در فضای مجازی به‌عنوان یک پدیده اجتماعی نوپدید و تأثیر آن بر کانون خانواده (مطالعه موردی منطقه هشت شهرستان اهواز). *جامعه، فرهنگ رسانه*، ۷(۲۷)، ۴۹-۶۳.
https://www.jscm.ir/article_80259.html
- دانشجویان. *روانشناسی تربیتی*، ۱۴(۴۷)، ۱۱۹-۱۴۰.
<https://doi.org/10.22054/jep.2018.32466.2262>
 درشتی، ح.، شیرمحمدی، م.، و ادیبی، ع. (۱۳۹۸). تأثیر شبکه‌های اجتماعی مجازی بر هویت نهاد خانواده. *ترویجی بصیرت و تربیت اسلامی*، ۱۲۳-۱۵۰.
<https://www.sid.ir>
 رضاپور، ر.، ذاکری، م. م.، و انتصار فومنی، غ. (۱۳۹۷). رابطه استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی با ادراک تعاملات اجتماعی، شخصیت خودشیفته و احساس مثبت به همسر در زوجین استفاده‌کننده از شبکه‌های اجتماعی. *خانواده و پژوهش*، ۱۵(۱)، ۵۷-۷۸.
<https://dor.isc.ac/dor/20.1001.1.26766728.1397.15.1.4>
- رئیس، س. م.، انصاری، ح.، و موسایی، م. (۱۴۰۰). پیش‌بینی میزان استفاده از فضای مجازی براساس متغیرهای تعاملات اجتماعی و فرهنگی اعضا خانواده. *خانواده و پژوهش*، ۱۸(۳)، ۱۳۷-۱۵۲.
<https://dor.isc.ac/dor/20.1001.1.26766728.1400.18.3.8.1>
- سهرابی، ح.، و مشایخی، ف. (۱۴۰۰). فراتحلیل پژوهش‌های صورت‌گرفته در حوزه بازنمایی زن و خانواده در رسانه. *اولین همایش ملی انقلاب اسلامی و افق تمدنی آینده*.
<https://sid.ir/paper/1038863/fa>
- شکرپیگی، ع. (۱۳۹۶). بررسی جامعه‌شناختی رابطه مصرف شبکه‌های اجتماعی مجازی و ظهور تحولات در روابط زناشویی زوجین منطقه یک شهر تهران. *جامعه‌شناسی ایران*، ۱۸(۲)، ۹۵-۱۲۷.
<https://ensani.ir/fa/article/384742>
- شهبندی، ا.، و کرمی، ز. (۱۳۹۴). بررسی الگوی مصرف تلفن همراه در اوقات فراغت جوانان و ولدین تهرانی. *فرهنگ مردم ایران*، ۴۲(۴۳)، ۱۲۱-۱۴۳.
<https://ensani.ir/fa/article/353942>
- عطایی، پ. (۱۳۹۴). تحلیل جامعه‌شناختی تأثیر فضای مجازی بر ارتباطات افراد در خانواده‌ها (مورد مطالعه: شهر اصفهان). *دومین کنفرانس بین‌المللی علوم رفتاری و مطالعات اجتماعی*.
<https://sid.ir/paper/827480/fa>
- غلامزاده بافقی، ط.، و جمالی بافقی، ط. (۱۳۹۷). بررسی رابطه بین عضویت در شبکه‌های اجتماعی مجازی و رضایت زناشویی در بین دانشجویان متأهل. *پژوهش در نظام‌های*

References

Adeniji, E. O., & Mabekoje, S. O. (2019). Family functioning and adolescents' academic engagement

- Darashti, H., Shirmohammadi, M., & Adibi, A. (2019). The impact of virtual social networks on the identity of the family institution. *Quarterly Promotional Journal of Vision and Islamic Education*, 123-150. [In Persian]. https://journals.atu.ac.ir/article_8425.html
- Ebrahimpour, D., & Nakhshipour, E. (2018). The relationship between the level of presence and activity in cyberspace and the level of marital adjustment among married men and women referring to counseling centers in Urmia. *Women and Family Studies*, 11(39), 133-153. [In Persian] https://journals.iau.ir/article_665431.html.
- Farahani, H., & Arezi, H. (2009). *Advanced Research Methods in Psychology*. Jihad Daneshgahi Publications. [In Persian].
- Fallahi, A. (2016). Qualitative and quantitative analysis of virtual social networks in family structure. *Quarterly Cultural-Educational Journal of Women and Family*, 11(35), 151-170. [In Persian]. <https://dor.isc.ac/dor/20.1001.1.26454955.1395.11.35.7.8>
- Ganji, M., Niazi, M., & Malekpoor-Shahraki, A. (2015). The role of new communication technologies (Internet and satellite) in the province of CHahar Mahal and Bakhtiari family torn a part. *Social Studies and Research in Iran*, 4(1), 167-194. [In Persian]. <https://doi.org/10.22059/jisr.2015.55081>
- Gholamzadeh-Bafghi, T., & Jamali-Bafghi, T. (2018). Study of the relationship between membership in virtual social networks and marital satisfaction among married women and men. *Journal of Research in Educational Systems*, 12, 1151-1165. [In Persian]. https://www.jiera.ir/article_65047.html?lang=en
- Hajmohammadi, F., & Hajmohammadi, S. (2018). Ethical influences of the cyberspace use on marital and children relationships in the family. *Applied Ethics Studies (Ethics)*, 7(28), 209-224. [In Persian]. <https://sid.ir/paper/220544/en>
- Heydari, H. (2021). A sociological study of the impact of virtual social networks on relationships between couples (Case study: Tehran). *Quarterly Journal of Socio-Cultural Development Studies*, 9(2), 67-90. [In Persian]. <https://profile.acecr.ac.ir/hheydari/fa/articlesInPublications/8930>
- Hossinpoor, G., & Momene, A. (2018). The impact of virtual social networks on family. *Social Development & Welfare Planning*, 8(32), 33-60. [In Persian]. <https://doi.org/10.22054/qjds.2017.8425>
- Janadleh, A., & Rahnama, M. (2019). The pathological representation of new media in family studies (A meta-analysis of articles regarding the effect of new media on family). *New Media Studies*, 4(16), 1-40. [In Persian]. <https://doi.org/10.22054/nms.2019.34873.562>
- Joshi, R. K., Pavithra, N., & Singh, C. (2022). Internet an integral part of human life in 21st century: A review. *Current Journal of Applied Science and* in secondary schools in Ogun State, Nigeria. *International Journal of Behavioral Sciences*, 13(2), 46-53. https://www.behavsci.ir/article_93965.html
- Adetomi, A., & Jinjiri, K. (2024). The impact of social media on family relationships (A study of Jahi, Abuja). *British Journal of Mass Communication and Media Research (BJMCMR)*, 4(1), 52-73. <https://www.doi.org/10.52589/BJMCMR-NYGWLLJ9>
- Ahmadi, E., Adlipour, S., Mirmohammadtabar, S. A., & Aboutorabi, F. (2015). Effect of Facebook social network on family values of high school students in the city of Tabriz. *Quarterly Journal of Social Development*, 9(4), 107-134. [In Persian]. <https://doi.org/10.22055/qjds.2015.11932>
- Alwuqaysi, B. (2025). A systematic review and meta-analysis of social media's influence on mental health, family functioning, and visual content exposure. *Social Sciences & Humanities Open*, 12, 101793. <https://doi.org/10.1016/j.ssaho.2025.101793>
- Alwuqaysi, B., Abdul-Rahman, A., & Borgo, R. (2024). The impact of social media use on mental health and family functioning within web-based communities in Saudi Arabia: Ethnographic correlational study. *JMIR Formative Research*, 8, e44923. <https://doi.org/10.2196/44923>
- Asmal, I., & Latief, R. (2023). The presence of a family communal space as a form of local wisdom towards community cohesion and resilience in coastal settlements. *Sustainability*, 15(10), 8167. <https://doi.org/10.3390/su15108167>
- Ataei, P. (2015). Sociological analysis of the impact of cyberspace on individual communication in families (Case study: Isfahan city). *Second International Conference on Behavioral Sciences and Social Studies*. [In Persian]. <https://sid.ir/paper/827480/fa>
- Bahadori, M., Malekian, N., & Hashemizehi, N. (2021). The connection between cyberspace and emotional divorce of spouses. *Sociological Research*, 15(2), 201-218. [In Persian]. <https://sanad.iau.ir/en/Journal/soc/Article/867782>
- Bahrani, A., Golestani, A., & Rezapour, D. (2019). Evaluation of the effect of virtual social networks on divorce rate (Case study of Shadegan City). *New Strategies in Psychology and Educational Sciences*, 2(1), 58-70. [In Persian]. <https://ijpk.ir/downloadfilepdf/88079>
- Berimani, A., & Mozaffari, A. (2022). The relationship between family functioning and quality of life in school with the mediating role of academic self-efficacy in students. *Sociological Research*, 16(3), 107-126. [In Persian]. https://journals.iau.ir/article_700102.html?lang=en
- Dortaj, F., Rajabiyan, M., Fatollahi, F., & Dortaj, F. (2018). The relationship between the rate of using virtual social networks with loneliness and marital infidelity in students. *Educational Psychology*, 14(47), 119-140. [In Persian]. <https://doi.org/10.22054/jep.2018.32466.2262>

- and *Public Health*, 16(24), 5006. <https://doi.org/10.3390/tjcrph16245006>.
- Rezapour, R., Zakeri, M., & Entesar-Foumani, G. (2018). The relationship between the use of virtual social networks, perception of social interactions, narcissism, and positive feelings toward spouse among couples using social networks. *Family and Research*, 15(1), 57-78. [In Persian]. <https://dor.isc.ac/dor/20.1001.1.26766728.1397.15.1.4.2>
- Raeesi, S. M., Ansari, H., & Mousaei, M. (2021). Predicting the use of cyberspace based on the social and cultural interactions of family members. *Family and Research*, 18(3), 137-152. [In Persian]. <https://dor.isc.ac/dor/20.1001.1.26766728.1400.18.3.8.1>
- Sarvar, R., Joshi, A., & Bant, D. D. (2022). Family environment and its effect on self esteem and adjustment behaviour among school children: A cross sectional study from Hubli Taluka, Dharwad, Karnataka. *National Journal of Community Medicine*, 13(01), 1-6. <https://www.researchgate.net/publication/364359537>.
- Shakarbeigi, A. (2017). A sociological study of the relationship between the use of virtual social networks and the emergence of changes in marital relationships of couples in District 1 of Tehran. *Journal of Sociology of Iran*, 18(2), 95-127. [In Persian]. <https://ensani.ir/fa/article/384742/>
- Shahbandi, A., & Karami, Z. (2015). Study of mobile phone usage patterns in leisure time of Tehrani youth and parents. *Iranian People's Culture Quarterly*, (42-43), 121-143. [In Persian]. <https://ensani.ir/fa/article/353942>
- Sohrabi, H., & Mashayekhi, F. (2021). Meta-analysis of research conducted in the field of representation of women and family in the media. *National Conference on the Islamic Revolution and the Future Civilization Horizon*. [In Persian]. <https://sid.ir/paper/1038863/fa>
- Tajabadi-Farahani, M., Shekarbigi, A., & Mohajeri, A. (2019). The relationship between the performance of virtual social networks and spouse selection methods. *Journal of Social Work Research*, 6(19), 167-204. [In Persian]. <https://doi.org/10.22054/rjsw.2020.55765.436>
- Twenge, J. M., Martin, G. N., & Campbell, W. K. (2018). Decreases in psychological well-being among American adolescents after 2012 and links to screen time during the rise of smartphone technology. *Emotion*, 18(6), 765-780. <https://psycnet.apa.org/doi/10.1037/emo0000403>
- Wright, S. E., Harvey, S. E., Walmsley, E., Ferrando-Vivas, P., Harrison, D. A., & Rowan, K. M. (2015). Family satisfaction with critical care in the United Kingdom. *Intensive Care Med*, 3(1), A22. <https://doi.org/10.1186/2197-425X-3-S1-A22>
- Zhang, S., Wang, Q., Xiao, Y., & Zhang, Y. (2023). Internet exposure during adolescence and age at first marriage. *Journal of Asian Economics*, 84, 101569. <https://doi.org/10.1016/j.asieco.2022.101569>
- Technology, 41(36), 12-18. <https://doi.org/10.5455/njcm.20211225044500>
- Kardefelt-Winther, D., Rees, G., & Livingstone, S. (2020). Contextualising the link between adolescents' use of digital technology and their mental health. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 17(11), 1-17. <https://doi.org/10.1111/jcpp.13280>
- Mahdavi, S. M. S., Khaledi, A., & Sarukhani, B. (2016). Sociological study of relationship between modern communications technologies and family relations in Shiraz City. *Communication Research*, 23(87), 65-91. [In Persian]. <https://doi.org/10.22082/cr.2016.23258>
- Miskulin, I., Simic, I., Pavlovic, N., Kovacevic, J., Fotez, I., Kondza, G., Palenkic, H., Bilic-Kirin, V., Kristic, M., & Miskulin, M. (2022). Personality traits of croatian university students with internet addiction. *Behavioral Sciences*, 12(6), 173. <https://doi.org/10.3390/bs12060173>
- Meng, S. Q., Cheng, J. L., Li, Y. Y., Yang, X. Q., Zheng, J. W., Chang, X. W., Shi, Y., Chen, Y., Lu, L., Sun, Y., Bao, Y., & Shi, J. (2022). Global prevalence of digital addiction in general population: A systematic review and meta-analysis. *Clinical Psychology Review*, 92, 102128. <https://doi.org/10.1016/j.cpr.2022.102128>
- Mozafarinia, S., & Ghasemipour, M. (2018). A survey of relationship between lifestyle influenced by cyberspace and emotional divorce in city of Ilam. *A Scientific Journal of Ilam Culture*, 18(56-57), 171-191. [In Persian]. https://www.farhangeilam.ir/article_61170.html?lang=fa
- Niazi, M., & Goudarzi, F. (2023). Meta-Analysis of studies on relationship between media and lifestyle in Iran (Study of research conducted in 2011-2021). *Rasaneh*, 34(3), 27-54. [In Persian]. <https://doi.org/10.22034/bmsp.2022.332539.1695>
- Nikbakhsh, B. (2018). Study on social networks in cyberspace as a newly-emerged social phenomenon and their effects on family hearth (Case study: District 8 of Ahvaz County). *Society Culture Media*, 7(27), 49-63. [In Persian]. https://www.jsdm.ir/article_80259.html
- Noghani, M., Charkh-Zarrin, M., & Sadeghi, A. (2012). The effect of Facebook on reducing social capital in the family. *The First National Congress of Cyberspace and Emerging Social Harms*. Tehran. [In Persian]. <https://civilica.com/doc/268423/>
- Pourjabali, R., & Rezaei, S. S. (2018). Investigating the relationship between the amount of hours spent using (virtual) social networks and the level of family social cohesion among families in the city of Naqadeh. *Sociological Studies*, 11(38), 21-42. [In Persian]. https://journals.iau.ir/article_539288.html
- Procentese, F., Gatti, F., & Di Napoli, I. (2019). Families and social media use: The role of parents' perceptions about social media impact on family systems in the relationship between family collective efficacy and open communication. *International Journal of Environmental Research*